

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์

พระเลิศพิพัฒน์ จนุทปญฺโญ (แก้ววันทอง)

การไหลบ่าของข้อมูลข่าวสาร วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจและสังคมเจริญก้าวหน้า เศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าทำให้โลกตะวันตก มั่งคั่งร่ำรวย ซึ่งมีผลทำให้เกิดการวิจัยและพัฒนา เพื่อศึกษาค้นหาข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างไม่หยุดยั้ง สถาบันการศึกษาต่างๆ ก็ทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีสื่อสาร อันทันสมัยมีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยน ถ่ายทอดข้อมูลใหม่ๆ หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า การไหลบ่าของข่าวสารข้อมูล การใช้คอมพิวเตอร์เป็นกลไกสำคัญ ในสังคมโลกาภิวัตน์ คอมพิวเตอร์มีบทบาทสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือที่จะรับและแปลงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและไม่ค่อยมีข้อจำกัด คอมพิวเตอร์ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดเก็บ บันทึก ข้อมูล จัดระบบข้อมูล และนำมาใช้สื่อสารถึงกันในเวลาอันรวดเร็วทุกมุมโลก ในระยะไม่กี่ปีมานี้ได้มีการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ไปอย่างมาก จากเครื่องที่มีขนาดใหญ่ ราคาแพง เป็นระบบคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่มีขนาดเล็ก แต่มีคุณภาพและศักยภาพสูงมากและราคาถูกลง เครื่องคอมพิวเตอร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแพร่ข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์ การเพิ่มขึ้นของแรงงานด้านข่าวสารข้อมูล แรงงานที่ทำงานเกี่ยวกับข่าวสารข้อมูลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แรงงานเหล่านี้ ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในการศึกษา การคมนาคม การพิมพ์ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชนทุกประเภท การเงิน การบัญชี รวมทั้งอุตสาหกรรมผลิตคอมพิวเตอร์หรือชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ และงานที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาจัดการกับข่าวสารทุกชนิด กล่าวกันว่าปัจจุบันในอเมริกา

มีแรงงานที่ทำงานด้านข่าวสารมากกว่า ร้อยละ 50 ในขณะที่แรงงานเกษตรและอุตสาหกรรมลดลงมากกว่าร้อยละ 25 ความสำคัญของสถาบันวิจัยและพัฒนา เนื่องจากสังคมเจริญรวดเร็วมากและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การแสวงหาความรู้และค้นหาคำตอบ รวมทั้งการคาดหมายล่วงหน้าจึงมีความสำคัญยิ่ง การวิจัยและพัฒนา กลายเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารหรือความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนและตัดสินใจของนักธุรกิจและนักบริหาร ประเทศที่เจริญทั้งหลาย จึงมักให้ความสำคัญแก่การวิจัยและพัฒนา และมีการสนับสนุนหรือให้ทุนแก่สถาบันวิจัยและพัฒนาอย่างมาก ระบบเศรษฐกิจประสานเป็นหนึ่งเดียว เศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์ เป็นเศรษฐกิจที่มีการประสานเป็นหนึ่งเดียว ทำให้พรมแดนแต่ละประเทศไม่อาจขวางกั้นพลังทางเกี่ยวข้องโดยตรง กับกระบวนการผลิต จัดการ และเผยแพร่ข่าวสาร ข่าวสารกลายเป็นสินค้าเศรษฐกิจ นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจยังได้เปลี่ยนแปลงรากฐานจากระบบอุตสาหกรรม มาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบฐานข้อมูลข่าวสาร (Information based economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ประเภทหนึ่ง ตัวอย่างธุรกิจชนิดนี้ได้แก่ การผลิตคอมพิวเตอร์ เครื่องโทรคมนาคม วิทยุ โทรศัพท์ การพิมพ์ โทรศัพท์ หนังสือ วารสาร เป็นต้น ข่าวสารกลายเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ผู้ต้องการใช้ข่าวสารต้องเสียค่าใช้จ่าย ข่าวสารกลายเป็นแหล่งลงทุน และเป็นบ่อเกิดของการว่าจ้างแรงงาน ชุมชนมีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น เทคโนโลยีข่าวสารทำให้มนุษย์ซึ่งอยู่ห่างไกลกันเป็นพันๆ ไมล์ หรืออยู่กันคนละมุมโลก สามารถติดต่อสื่อสารพูดคุยกันได้ มนุษย์ในยุคนี้สามารถรับรู้ข่าวสาร

*ประธานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

เหตุการณ์ทุกชนิดที่เกิดขึ้นในดินแดนที่ห่างไกลออกไป ทำให้มีโลกทัศน์กว้างขึ้นและมีผลต่อแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้าน ประเทศที่เปลี่ยนไปเป็นชุมชนโลก มนุษย์ทุกคนย่อมตระหนักดีว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งของโลกอาจมีผลกระทบต่อโลกหรือมนุษย์ทั้งโลกได้ มนุษย์ในยุคนี้จะเกิดความรู้สึก ในฐานะประชากรของโลก แทนที่ความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐ หรือชาติของตนเหมือนแต่ก่อนอย่างไรก็ตาม แม้กระแสของข่าวสารจะมีมากเพียงใด โอกาสในการรับรู้ข่าวสารก็อาจไม่เท่าเทียมกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วย

“สื่อสารมวลชนจึงมีความสำคัญมาก จนกลายเป็นหนทางสำคัญของการรับรู้และการศึกษา ของการแนะนำและการจูงใจในความประพฤติในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่งในครอบครัว และในสังคมโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาเยาวชนที่กำลังเติบโตขึ้นในโลก ที่สื่อมวลชนตีกรอบให้ โลกกำลังเห็นวัฒนธรรมใหม่เกิดขึ้น ซึ่ง “เกิดขึ้นมิใช่จากสิ่งทีแสดงออกมาเท่านั้น แต่จากความจริงที่ว่า ในปัจจุบัน มีวิธีใหม่ๆ ในการสื่อสาร โดยการใช้ภาษาใหม่ เทคนิคใหม่และจิตวิทยาใหม่” บทบาทอันโดดเด่นของสื่อมวลชนในการกำหนดรูปแบบของโลก ทั้งวัฒนธรรมและแนวความคิด ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และมีผลกว้างไกลในสังคมต่างๆ ของเอเชีย

ฉะนั้นพระสงฆ์ในฐานะผู้มีบทบาทในการยึดเหนี่ยวจิตใจของสังคมชุมชนจะต้องสามารถอยู่ได้แม้ต้องเผชิญกับกระแสอันเชี่ยวกรากของโลกาภิวัตน์ เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสเราสามารถ มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้

การเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ทำให้สังคมเกิดความแตกแยก และเกิดความเสื่อมทางด้านศีลธรรมส่วนตัวอย่างรวดเร็ว ชาวพุทธเองก็ไม่พ้นกฎข้อนี้ไปได้ และยังมีเรื่องฉาวโฉ่ทางกามโลกีย์ ความรุนแรง อาชญากรรม และการเสพย์ยาเสพติด ซึ่งส่อให้เห็นว่าคฤหัสถ์เองก็ยังไม่สามารถรักษาศีล 5 ได้อีกต่อไป จึงจำเป็นที่จะเรียกร้อง

ให้ศีลธรรม และระเบียบวินัยในตนเองกลับคืนมา ข้อเท็จจริงที่ว่า ความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรมเกิดขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วเป็นเครื่องชี้ว่าการเรียกร้องให้มีระเบียบวินัยในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ในกระบวนการพัฒนามนุษย์ พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกปฏิบัติที่ต้องบำเพ็ญ 2 ประการ คือ จิตภาวนา และปัญญาภาวนา (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2542, หน้า 89) จิตภาวนาเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วย ความเพียร สติ และสมาธิ ส่วนปัญญาภาวนาเป็นการฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เท่าทัน เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ (พระเทพเวที, 2433, หน้า 203)

คณะสงฆ์ไทยได้ร่วมจัดทำกิจกรรมหลายอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ก่อตั้งวัดและจัดให้มีพระธรรมทูตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปสอนในโรงเรียน ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่าง มี วัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้านวัดจึงเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาทดังต่อไปนี้

1. วัดเป็นสถานที่ชาวบ้านส่งกุลบุตร มาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
2. วัดเป็นสถานที่พ่อแม่ ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรี มารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
3. วัดเป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาล คนเจ็บป่วยทั่วไป
4. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
5. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง

6. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ บริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น

7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริง ที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ดีทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย

8. วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลาง ของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ภูมิมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม

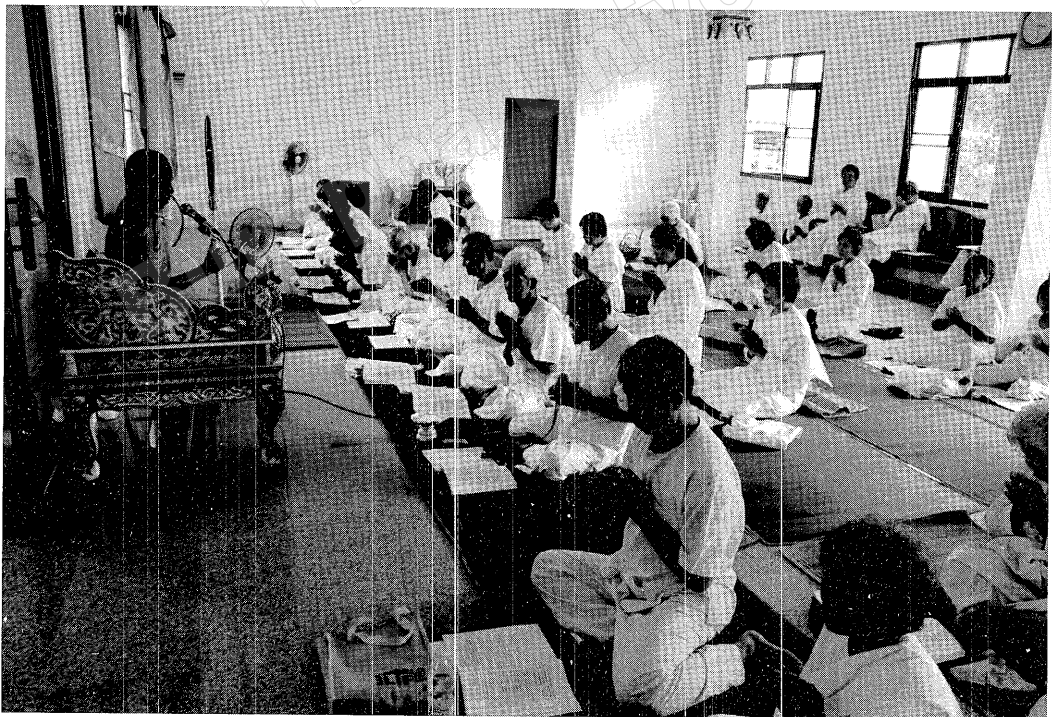
9. วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน

10. วัดเป็นสถานที่สำหรับ ชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

11. วัดเป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้ เมื่อคราวมีงาน

12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือ การปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะ ของ พระสงฆ์ ใน สังคมคือ

1. ความบริสุทธิ์
2. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
3. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

เมื่อกล่าวถึงบทบาท(Role)ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เติบป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่ง ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น

ประเด็นที่ควรพิจารณา เพื่อกระตุ้นเตือนจิตสำนึกในการทำงานพัฒนา

1. พระสงฆ์ คือใคร? คือผู้ซึ่งสละแล้วซึ่งสภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ แต่มีชีวิตเพื่อสังคมภาวะ เพื่อชุมชน มีจิตวิญญาณเพื่อชุมชน ต้องมีความรู้สึกที่เป็นชุมชน (Community) เพราะชีวิตต้องมีความเกี่ยวข้อง มีการติดต่อสื่อสาร(Communication) กันตลอดเวลา ยิ่งในสมัยโบราณด้วยแล้ว วัดหรือพระสงฆ์กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนไปในตัว วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชน มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็มาประชุมกันที่วัด มาร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่นมาทำบุญใส่บาตรที่วัด ในวันสำคัญทางศาสนา คือวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันสำคัญอื่นๆ และวันที่มีการประชุมเรื่องราวที่ทางราชการให้ผู้นำหมู่บ้านอย่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อได้รับเรื่องราวข่าวสารจาก

ทางราชการมาก็มาประชุมกันที่วัด บทบาทเหล่านั้นยังคงดำรงอยู่หรือไม่ ภาวะผู้นำชุมชนของพระสงฆ์สูญหายไปไหน? ประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่นำศึกษาสืบค้นทั้งสิ้น

2. พระสงฆ์มาจากไหน? มาจากลูกชาวบ้าน ในประเด็นนี้ที่มาของพระสงฆ์จะมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะสมัยก่อนผู้ที่ได้ออกมาที่จะบวชเป็นพระเป็นเณรนั้น ต้องเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมมาก่อน อย่างสมัยสุโขทัย เรื่องอำนาจ เป็นต้นมา บุคคลผู้มาบวชนั้นต้องเป็นผู้มีสถานภาพที่สูงของสังคมและเมื่อลาสิกขาออกไป ต้องไปเป็นนักปกครอง นักบริหารบ้านเมือง แต่ปัจจุบันนี้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและด้อยโอกาสทางการศึกษา

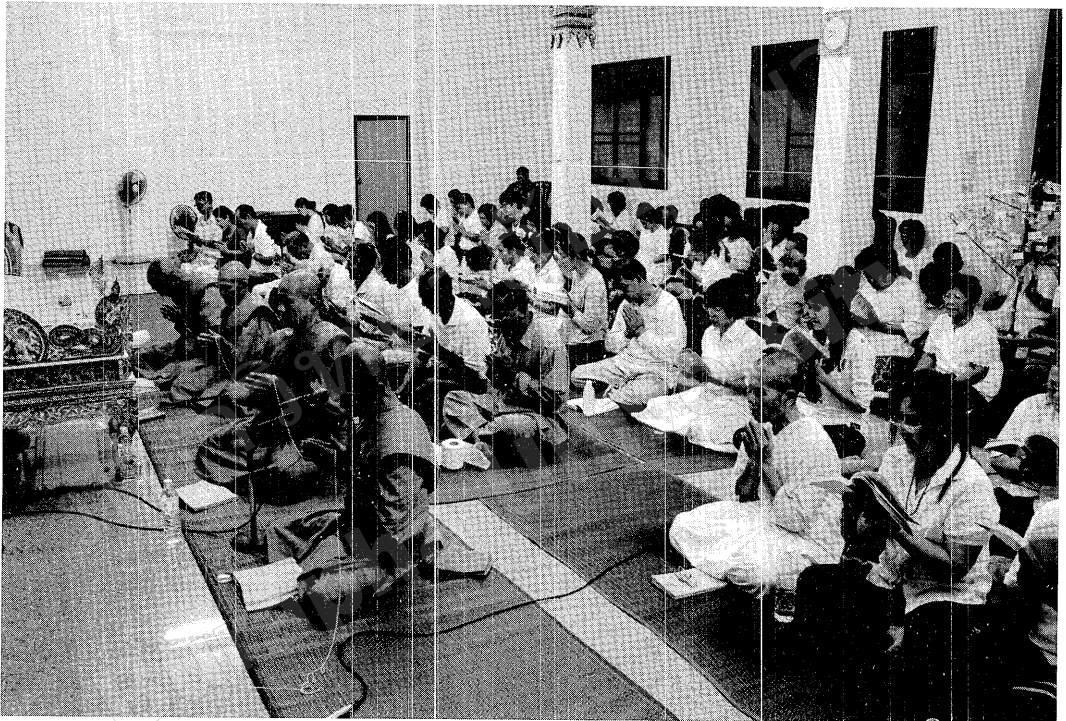
3. ดำรงความเป็นอยู่ได้อย่างไร? เรามีชีวิตความเป็นอยู่เพราะอาศัยชาวบ้านเลี้ยงชีพ ในประเด็นนี้ต้องสำนึกตระหนัก เตือนตัวเราอยู่เสมอว่าเราจะช่วยชาวบ้านเขาอย่างไร ให้ตระหนักไว้เพื่อเป็นฐานในการคิด

สภาวะชุมชนไทยในปัจจุบัน

หลังจากเมืองไทยเราได้นำแนวคิดพัฒนามาจากคำว่า (Development) ซึ่งเป็นตะวันตกมาใช้เป็นฐานในการพัฒนา มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน (Complexity) ในด้านของเงื่อนไข เหตุปัจจัย หากไม่มีการศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเหตุปัจจัย ในเงื่อนไขให้รู้เท่าทันแล้ว คงยากที่แก้ปัญหาของสังคมของชุมชน อย่างที่เคยนำไปบรรยายในหลาย ๆ ที่ว่าในสังคมเรามีปัญหา โดยได้กล่าวให้มีคำพูดที่สัมผัส เพื่อให้จำง่าย แต่ไม่ได้หมายถึงเรียงความสำคัญก่อนหลัง เช่น -ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ -ปัญหาเศรษฐกิจระบอบ -ปัญหาสังคมล่มสลาย -ปัญหาการศึกษาสับสนวุ่นวาย -ปัญหาการพัฒนาที่เลือนลอย -ปัญหาค่านิยมแบบรอคอยบริโภครบ ปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาหลักของสังคมไทยเรา ที่รอคอยการแก้ไขอย่างถูกต้องและจริงจัง แม้จะแก้ไขถูกต้อง แต่ถ้าขาดความจริงจังก็แก้ไขไม่ได้ และต้องแก้ไขอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบจึงจะสามารถจัดการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ เพราะความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการ

รับเอากระแสโลกาภิวัตน์ที่ขาดภูมิคุ้มกัน สิ่งที่พัดพาไหลบ่ามา คือ ข่าวสารข้อมูล (Information) เมื่อประชาชนของเราที่บริโภคข่าวสารข้อมูลที่ขาดภูมิคุ้มกันที่ดี คือ ขาดความรู้เท่าทันกับข่าวสารข้อมูล เมื่อขาดความรู้เท่าทัน ก็กลายเป็นการหลงข่าวสารข้อมูล ไม่ได้เสพข่าวสารข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ แต่เสพเพื่อเพิ่มความหลงความมัวเมา

บทบาทหลักของพระสงฆ์ หากจะมองจากบทบาทหลักของพระสงฆ์ โดยที่เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ – ด้านการปกครอง – ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ – ด้านการเผยแผ่ – ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์

มองจากบทบาทด้านการปกครอง ในส่วนของบทบาทด้านนี้โดยมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าทีของสังฆวิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าทีของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก ตรีสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิหาริกฉันบุตร ให้สังฆวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและ

กัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ตรีสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริกให้เอื้อเพื่อประพฤดิชอบต่อกัน หน้าทีของสังฆวิหาริกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร และหน้าทีของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก เรียกว่าสังฆวิหาริกวัตรและอาจารย์วัตร หน้าทีของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเดวาลิกวัตรหน้าทีของอาจารย์จะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ ทั้งสองฝ่ายต่างก็เอื้ออาทรต่อกัน มิได้ตรีจิตต่อกัน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535, หน้า 43)

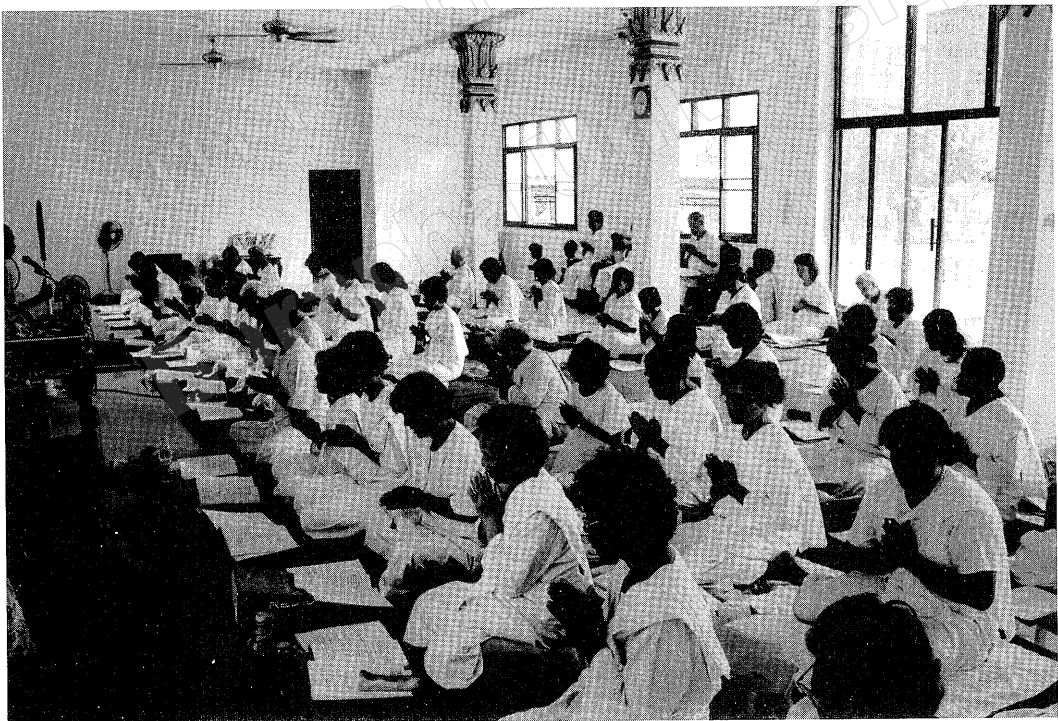
ประเด็นที่สำคัญของการปกครองของพระสงฆ์ นั้น จะต้องปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษาได้สะดวก ที่

เรียกว่าสัปปายะ การปกครองที่ดีที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยต้องให้เกิดธรรมสัปปายะ คือให้สะดวกแก่การศึกษา ธรรม ปฏิบัติธรรม คือการปกครองต้องให้อื้อต่อการศึกษา ปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา เมื่อการศึกษาดิ การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฎฐิให้เกิดขึ้นได้แล้ว ก็จะทำให้การ ปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น บทบาทของ พระสงฆ์ในด้านการปกครองนี้ นอกจากจะมีความสุข มีความสันติสุขในหมู่ของพระสงฆ์เองแล้ว ยังสามารถเป็นต้นแบบของการปกครองได้เป็นอย่างดีด้วย

บทบาทด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ในบทบาทด้านการศึกษานี้ หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็น แก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั้น

คือเข้าสู่สังคมาสงฆ์ หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาและ แท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือวิถีชีวิตของผู้ต้อง ศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบไคที่ยังไม่บรรลุมรรคผลสำเร็จ เป็นพระอรหันต์ นั้นหมายถึงยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษา ที่เรียกว่ายังเป็นพระเสขะบุคคล คือยังต้องศึกษาอยู่ และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่ จะต้องศึกษา คือยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่า ไตรสิกขา อันได้แก่

ศีลสิกขา ในด้านของศีลสิกขาคือต้องศึกษาในเรื่องศีล อันได้แก่เจตนาที่จะงดเว้นไม่ละเมิดข้อห้ามด้าน กาย ด้านวาจา ให้อริรักษาคำเป็นปกติของความเป็น มนุษย์ผู้ซึ่งมีใจสูง หรืออาจกล่าวได้ว่าในด้านนี้เป็นการ

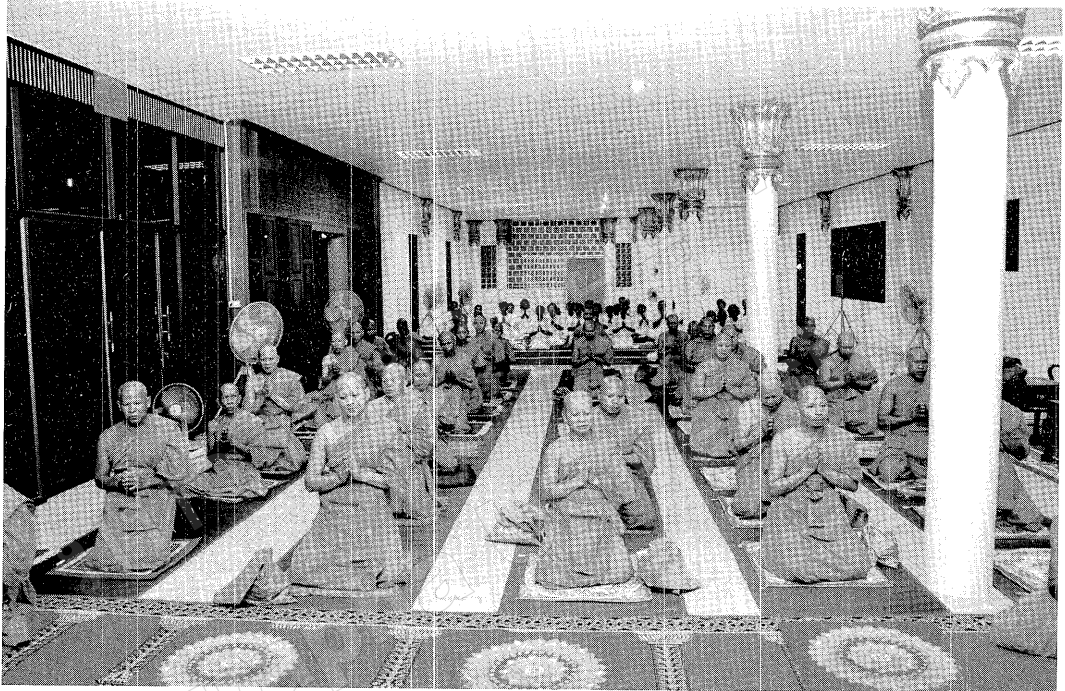

พัฒนาในเรื่องของพฤติกรรม โดยมีส่วนสำคัญที่ควร เน้น คือ

1. พฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพหรือโลกแห่งวัตถุ หรืออาจกล่าวว่าเป็นการ

รู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้โดยไม่ เกิดผลเสียหรือเกิดโทษ แต่ให้เกิดผลดี ส่งเสริมคุณภาพ ชีวิต และการฝึกอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน ให้อาตุเป็น ให้อุพุงเป็น ฯ อยู่ในหลักของอินทรีย์สังวร

นั่นเอง การเสพ การบริโภคปัจจัย 4 การใช้ประโยชน์จาก วัตถุ จากอุปกรณ์ต่างๆรวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญาที่รู้ เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริงให้ได้คุณภาพชีวิตไม่หลงไปกับ คุณค่าเทียมตามค่านิยมที่ผิด ๆ อันเป็นค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ โก้เก๋ ที่ทำให้บริโภคมาก แต่เสียคุณภาพชีวิต เรียกกางๆ

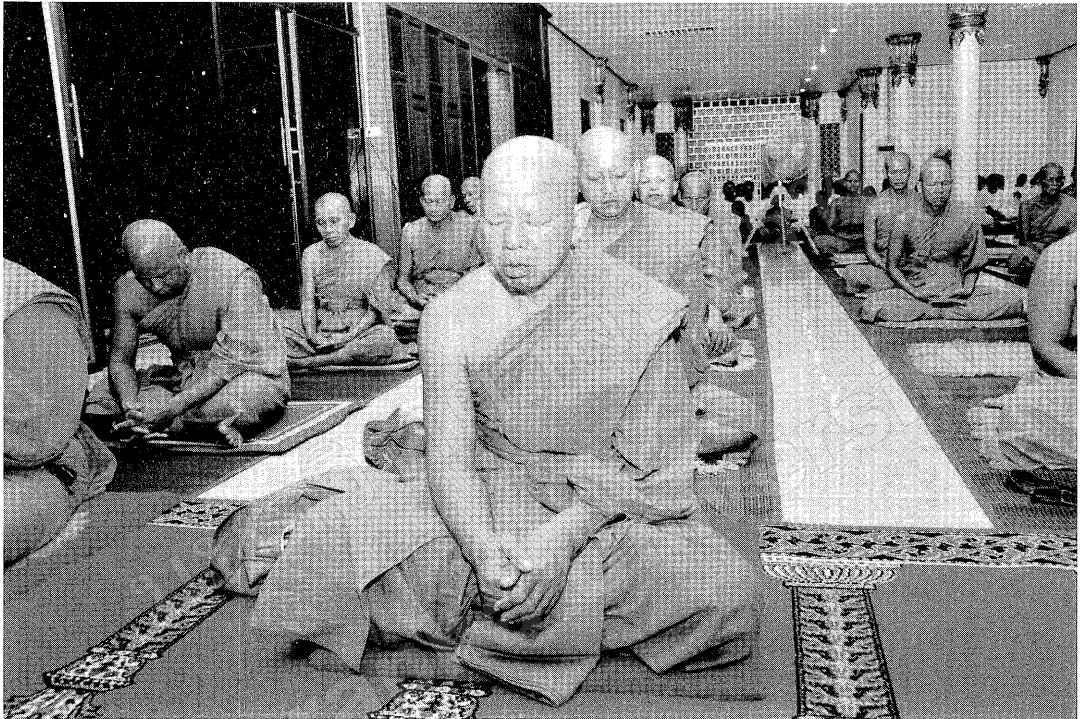
ว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น เริ่มด้วยการกินพอดี อัน เป็นการปฏิบัติตามหลักของโภชนาเมตต์ตัญจตุตา

2. พฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่ เบียดเบียน ก่อความทุกข์ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือ

เกื้อกูล ดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลัก ของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษาการศึกษาของสังคม กฎ เกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บท ของชุมชนหรือสังคมของตน และวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่ง ที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่างๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือ ตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วย เหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความ สุข และส่งเสริมการสร้างสรรคสิ่งที่ดีงาม ตลอดจนการ ประพฤติเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธุ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอภัยทาน นิวาปสถาน การปลูกสวน ป่า สร้างแหล่งต้นน้ำ

3. พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพอย่างมีศิลปวิทยาในวิชาชีพที่ฝึกไว้อย่าง ดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผลดีและเป็นสัมมา อาชีพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่เป็นไปเพื่อความ เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสีย หายแก่สังคม หากแต่เป็นเครื่องแก้ปัญหาของชีวิตและ แก้ปัญหาของสังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้ เกิดประโยชน์เกื้อกูล ที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน

จิตศึกษา ในด้านของจิตศึกษาคือศึกษาในเรื่องจิต เรียนรู้เรื่องจิต ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิ พร้อมทั้งจะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิต หรือที่เรียกว่าสมาธิ แยกได้ดังนี้

2. ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ความสามารถของจิต ที่เข้มแข็ง มั่นคงหรือความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น มีฉันทะ ความใฝ่รู้ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ จิตมีความเพียร ความขยัน ความอดทน มีความระลึกได้ รู้ตัวทั่วพร้อมเท่าทัน ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถควบคุมตัวเองได้ มีความตั้งมั่นแน่วแน่ ใส สงบ เป็นสมาธิ รวมไปถึงความไม่ประมาท ที่จะทำให้ง้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงาม หรือตั้งมั่นในความดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญาในการใช้ชีวิตและประกอบกิจ หน้าที่

3. ด้านสุขภาพจิต ได้แก่สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง เรา่ร้อน หากแต่มีความสดชื่น เอิบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่ง

1. ด้านคุณภาพจิต ได้แก่คุณธรรมความดีงาม ต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวที การละ หิริ โอตตปปะ ฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญองงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

จะส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืน หรืออยู่ในภาวะที่สมดุล

ปัญญาศึกษา ในด้านปัญญาศึกษาคือศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญา ในการพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับ เช่น

1. ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา หรือที่เล่าเรียนมาและรับการถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือน หรืออคติด้วยความรัก ความซึ้ง และเพราะความกลัว

3. การคิดพินิจพิจารณาวิจลัญอย่างมีวิจลณญาณ ด้วยการใชปัญญาที่บริสุทธิ์อิสระไม่ถูก

กิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์ และความเกลียดชังเข้าครอบงำ

4. การรู้จักมอง รู้จักคิด มีหลักการคิด มีวิธีคิดที่จะเข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการอย่างที่เรียกว่ามองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสาวหาเหตุปัจจัยของสิ่งเกิดขึ้น ดำรงตั้งอยู่ และแปรเปลี่ยนสภาวะไป

5. การรู้จักจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย

6. มีความสามารถในการแสวงหา เลือกคัดจัดสรรประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงมสรสร้างเป็นเครือข่ายความรู้และสร้าง เป็นความรู้ความคิดใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์

7. มีความรู้แจ้งเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิตรู้เท่าทันกับธรรมดา หรือกับธรรมชาติทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิตขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนเองได้ หลุดพ้นจากความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำกระทบกระทั่งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่าง ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ อยู่เหนือกระแสโลก

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญญา 2 ด้านที่สำคัญคือปัญญาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติและปัญญาที่สามารถใช้ความรู้ นั้นจัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิตได้และสังคมของมนุษย์ได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น (พระธรรมปิฎก, 2539, หน้า 121) ตามที่ได้กล่าวมาแล้วเราจะเห็นได้ว่า หน้าที่โดยตรงของการศึกษานั้นเป็นตัวแก้ปัญหา ถ้าการศึกษาผิดพลาดกลายเป็นตัวก่อปัญหา เราก็คงต้องมาแก้ไขปัญหาที่ตัวการศึกษา เพื่อให้ได้การศึกษาที่ถูกต้อง ให้เป็นการศึกษาที่แท้จริงที่จะเป็นตัวแก้ปัญหา (พระธรรมปิฎก, 2542, หน้า 4) ยิ่งตอนนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เป็นผู้จัดทำหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อใช้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ใน

หลักสูตรการศึกษาของชาติ และจัดเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาเข้าสอนบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ (8 กลุ่มวิชา) ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือจากประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 เราเคยท้วงติงเขาพอเอาเข้าจริง ๆ เรามีความสามารถทำได้หรือไม่ งานนี้กำลังท้าทายมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง อยู่ในขณะนี้

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์
ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้าน การศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึง อันได้แก่กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษ ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรง ทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้วที่ทางฝ่ายคณะสงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปก็ไปทำงานให้ทางรัฐบาล โดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หากมองอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือจัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอน และอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ฯลฯ

บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพ

ระธรรมคำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย นี่จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวก การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้ อยู่แล้ว และนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้าน ได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระในพระ พุทธศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้ว คำว่า "ธรรม" นั้นก็คือ "ธรรมชาติ" นั่นเอง(วินัย วีระวัฒนา นนท์, 2538, หน้า 168)

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของ พระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นประจำ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าจะถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนักตระหนักในบทบาทเหล่านี้เป็นอย่างดีจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้ จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้ว แต่อยากจะกล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟัง ที่จะเป็นจุดเปลี่ยนแห่ง

พฤติกรรมของคนว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด

บทบาทด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านนี้ของพระสงฆ์หากพูดไปแล้วนับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เพราะต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย ความเป็นพระพุทธศาสนาอยู่ในที่ด้วย เพราะสร้างวัด สร้างศาสนวัตถุต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นพุทธ คำว่าความเป็นพุทธกับความเป็นไทยนั้นหมายถึงสิ่งเดียวกันเพราะความเป็นไทยมา จากรากฐานของความเป็นพุทธ มาจากรากฐานแห่งความคิดอันเป็นพุทธ พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในเชิงของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของปวงชนชาวไทย

ด้านสาธารณสงเคราะห์ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์ เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภออนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำทำสะพาน ฯลฯ

หากมองลึกลงไปถึงการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด(มิฉาทธิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทธิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือหาและสอนให้ขยันเก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุหรา หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ (ค่านิยมที่ไม่น่านิยม) สอนให้คนที่อยู่ในสังคม เช่นสอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

บทบาทด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นบทบาทหลักอีกด้านหนึ่ง ที่หมายถึง

ด้านการก่อสร้าง การพัฒนาศาสนวัตถุ โดยเริ่มจากการสร้างศาสนวัตถุภายในวัดของพระสงฆ์ สร้างเพื่อให้เป็นที่สะดวกแก่การศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม มิใช่เป็นการสร้างเพื่ออวดอ้างบารมี แข่งขันความฟุ่มเฟือยหรูหราเอาบทบาททั้งหมดมาทุ่มเทกับบทบาทด้านการก่อสร้าง บางวัดสร้างโบสถ์มาจนเจ้าอาวาสตายไป 4-5 รูปโบสถ์ยังไม่เสร็จ ประการต่อมาศิลปะที่สร้างควรมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ความเป็นพุทธให้ปรากฏเหลืออยู่คู่กับสังคมไทยเรา คือพอมองเห็นศาสนวัตถุแล้ว ให้เป็นสิ่งที่แทนของความเป็นพระพุทธศาสนาไว้ แต่เท่าที่เห็นศาสนวัตถุกลายเป็นสิ่งแทนสังคมบริโภคนิยม (Consumer Society) ไม่เหลือความเป็นสังคมพุทธให้เห็นแม้แต่ชนิดจึงขอฝากทัศนะไว้ด้วยความห่วงใย

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นบทบาทของพระสงฆ์ และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพ

ระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก 4 ด้าน อันได้แก่ ด้านการปกครอง ต้องปกครองโดยธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์กันเอง สอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จรรยา ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิถีคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness) บทบาทด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ ใช้คำว่าไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหม อันเป็นชีวิตที่ประเสริฐ นั้นหมายถึง พระสงฆ์จึงเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิต ของสังคมชาวบ้านที่ดีสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2533). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

_____. (2542). *การศึกษาทางเลือกสู่วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระวิเชียร ดิษฐานุตร. (2537). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณี พระธรรมมหาวิธานุวัตร วัดไร่ขิงอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วินัย วีระวัฒน์นนท์. (2538). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2535). *วินัยมุข เล่ม 2 (หลักสูตรนักธรรมชั้นโท)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช